

การวัดมูลค่ายุติธรรม

สุรภกิจ คำวงศ์ปิ่น*

บทนำ

ในปัจจุบัน การใช้มูลค่ายุติธรรมในการรายงานข้อมูลทางการเงินเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งต่อผู้จัดทำรายงาน ผู้สอบบัญชี ผู้ใช้รายงาน และผู้กำหนดหลักเกณฑ์ เห็นได้จากการที่มาตรฐานการบัญชีทั่วโลกได้เน้นถึงการใช้มูลค่ายุติธรรม (Fair Value) ในการวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สิน โดยเชื่อว่า การใช้มูลค่ายุติธรรมจะให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ (Relevance) ของผู้ใช้งบการเงินมากกว่าการใช้ราคาทุนเดิม (Historical Cost) ซึ่งเป็นเกณฑ์การวัดมูลค่าในอดีตที่แสดงให้เห็นหลักฐานอันเที่ยงธรรม อย่างไรก็ตาม การใช้หลักฐานราคาทุนเดิมนั้นก็ยังคงเป็นเกณฑ์การวัดมูลค่าขั้นพื้นฐานที่ใช้ในการวัดมูลค่าเมื่อเริ่มแรก (Initial Measurement) เพราะถือ บัญชีมูลค่ายุติธรรม ณ วันที่เกิดรายการ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปมูลค่าของสินทรัพย์และหนี้สินที่บันทึกไว้ตามหลักฐานราคาทุนเดิมนั้นย่อมมีมูลค่าที่แตกต่างไปจากวันที่เกิดรายการ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากปัจจัยมหภาค ไม่ว่าจะเป็นสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนครุฑ-เชียงใหม่

การใช้หลักราคาทุนเดิมเมื่อระยะเวลาผ่านไปจึงไม่ทำให้งบการเงินสะท้อนความเป็นจริงและสะท้อนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การวัดมูลค่าตามบัญชีของสินทรัพย์และหนี้สินใหม่ (Fresh-Start Measurement) ให้มีมูลค่าเป็นปัจจุบันในระยะเวลาต่อมา (Subsequent Measurement) โดยการใช้มูลค่ายุติธรรมจึงเหมาะสมกว่า อย่างไรก็ตาม การวัดมูลค่ายุติธรรมให้น่าเชื่อถือนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นประเด็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุด โดยเฉพาะกรณีที่ไม่สามารถหาราคาตลาดอ้างอิงได้ จะต้องประมาณมูลค่ายุติธรรมอย่างไรจึงจะเหมาะสมและน่าเชื่อถือ (Reliable)

ความหมายของมูลค่ายุติธรรม

เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2009 (พ.ศ. 2552) ที่ผ่านมา คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (International Accounting Standards Board: IASB) ได้ออกเผยแพร่ร่างมาตรฐานการบัญชี เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม (Exposure Draft: Fair Value Measurement) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและจะออกเป็นมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (International Financial Reporting Standards: IFRS¹) ต่อไป ซึ่งหากมีการใช้ จะไปแทนที่แนวทางในการกำหนดมูลค่ายุติธรรมใน IFRS ที่มีอยู่ด้วยคำนิยามเดียวกันของมูลค่ายุติธรรม รวมทั้งแนวทางในการวัดมูลค่ายุติธรรมในตลาดที่ไม่ใช่ตลาดซื้อขายคล่อง (Inactive Markets) โดยจะกำหนดว่า เมื่อ IFRS กำหนดให้มีการวัดมูลค่ายุติธรรม ควรวัดมูลค่ายุติธรรมอย่างไร

ร่างฉบับดังกล่าวได้ให้คำนิยามของมูลค่ายุติธรรมว่า “ราคาที่จะได้รับเพื่อขายสินทรัพย์หรือราคาที่จะจ่ายคืนเพื่อโอนหนี้สิน ในสภาพที่เป็นรายการธุรกิจที่มีแบบแผนระหว่างผู้มีส่วนร่วมในตลาด ณ วันที่วัดมูลค่า” จากคำนิยามดังกล่าว Sir David Tweedie ประธานของ IASB ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า มูลค่ายุติธรรมตามคำนิยามของ IASB กำหนดจาก “ราคาออก” (Exit Price) และสม

มติว่า รายการธุรกิจเกิดขึ้นในตลาดที่ให้ประโยชน์มากที่สุด (The Most Advantageous Market) ที่ซึ่งราคาเข้าถึงได้ โดยสมมติอีกว่า ผู้มีส่วนร่วมในตลาดจะเป็นมูลค่ายุติธรรมเมื่อมีการกำหนดราคาสินทรัพย์หรือหนี้สิน นอกจากนี้ ร่างฉบับดังกล่าวยังให้คำนิยามอื่นเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจคำนิยามของมูลค่ายุติธรรมมากขึ้น ได้แก่

รายการธุรกิจที่มีแบบแผน (Orderly Transaction)

หมายถึง รายการธุรกิจที่สมมติว่า เป็นการเปิดเผยแก่ตลาดก่อนวันที่วัดมูลค่า เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมทางการตลาดได้ ซึ่งถือเป็นปกติและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับรายการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้น โดยไม่ใช้รายการธุรกิจที่เกิดขึ้นจากการบังคับขายหรือเพื่อเงินกู้ยืม

ผู้มีส่วนร่วมในตลาด (Market Participants)

หมายถึง ผู้ซื้อและผู้ขาย ในตลาดที่ให้ประโยชน์มากที่สุด สำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สิน ซึ่ง

- 1) ความเป็นอิสระจากกัน เช่น ไม่ใช่บุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันตาม IAS 24 Related Party
- 2) มีความรอบรู้ (Knowledgeable) เช่น ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะทำการตัดสินใจลงทุน และสันนิษฐานว่า มีความรอบรู้ราวกับกิจการที่เสนอรายงานเกี่ยวกับสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้น
- 3) สามารถที่จะเข้าสู่รายการธุรกิจสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้น
- 4) เต็มใจที่จะเข้าสู่รายการธุรกิจสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้น เช่น ไม่ได้ถูกบังคับ

ตลาดที่ให้ประโยชน์มากที่สุด (The Most Advantageous Market)

หมายถึง ตลาดที่ทำให้จำนวนเงินที่จะได้รับจากการขายสินทรัพย์มีจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ หรือทำให้จำนวนเงินที่จะจ่ายคืนเพื่อชำระหนี้สินมีจำนวนน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ ภายหลังจากที่ได้พิจารณาต้นทุนของรายการธุรกิจและต้นทุนของการขนส่งแล้ว โดยต้นทุนของการขนส่ง (Transport Costs) หมายถึง

¹ IFRS ประกอบด้วยมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศและการตีความ ซึ่งใช้โดย IASB ได้แก่ IFRS IAS และการตีความ (IFRIC)

ต้นทุนที่จะเกิดขึ้นเพื่อขนส่งสินทรัพย์ไปสู่อหรือออกจากตลาด

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 (พ.ศ. 2543) คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีของประเทศสหรัฐอเมริกา (Financial Accounting Standards Board: FASB) ได้ออก Statement of Financial Accounting Concept (SFAC) No.7 Using Cash Flow Information and Present Value in Accounting Measurements ซึ่งเป็นแม่บทการบัญชี ฉบับที่ 7 ของประเทศสหรัฐอเมริกา SFAC ฉบับนี้ได้ให้ความหมายของมูลค่ายุติธรรมว่า “จำนวนเงินที่สินทรัพย์สามารถซื้อหรือขายได้ในขณะนั้น หรือจำนวนเงินที่หนี้สินสามารถก่อได้หรือจ่ายคืนในขณะนั้น ระหว่างทั้งสองฝ่ายซึ่งต่างมีความเต็มใจ ซึ่งไม่ใช่การบังคับขายหรือเพื่อเลิกกิจการ” ตามคำนิยามนี้ มูลค่ายุติธรรมจึงมีวัตถุประสงค์ในการวัดมูลค่าเพื่อประเมินราคาที่ตกลงแลกเปลี่ยนกันระหว่างสองฝ่าย โดยทั้งสองฝ่ายต่างมีความเต็มใจ (Willing Parties) ในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งไม่ใช่รายการที่บังคับเพื่อเลิกกิจการหรือการบังคับขาย ความเต็มใจของทั้งสองฝ่ายถือเป็นข้อสมมติทางการตลาด ซึ่งผู้ร่วมแลกเปลี่ยนต่างมีความเต็มใจ และสามารถที่จะดำเนินการดังกล่าวได้ โดยต้นทุนของการดำเนินการไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของมูลค่ายุติธรรมของรายการที่วัดมูลค่า

ต่อมาเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) FASB ได้ออก Statement of Financial Accounting Standards (SFAS) No.157 Fair Value Measurements ออกมาได้สำเร็จและถือเป็นเจ้าแรกของโลกที่ได้กำหนดมาตรฐานการบัญชีสำหรับการวัดมูลค่ายุติธรรม โดย SFAS ฉบับนี้ได้ให้คำนิยามของมูลค่ายุติธรรมเหมือนกับร่างมาตรฐานการบัญชี เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม ของ IASB ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นโครงการที่ประสานความร่วมมือระหว่าง IASB และ FASB ภายใต้โครงการ Fair Value Measurement Project เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการมาบรรจบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมาตรฐานการบัญชีของประเทศต่างๆ กับ IFRS (Convergence of National

Accounting Standards with IFRS) โดย IASB และ FASB มีแผนที่จะให้มีคำนิยามที่คล้ายกัน และมีการพัฒนาอย่างคู่ขนานกัน

เห็นได้ว่า คำนิยามของมูลค่ายุติธรรมที่แนบมาบรรจบเป็นคำนิยามเดียวกัน ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์กรระดับโลกที่เป็นผู้นำด้านการกำหนดมาตรฐานการบัญชี เพื่อให้การวัดมูลค่ายุติธรรมมีความสอดคล้องกันทั่วโลกและมีคำนิยามเดียวกัน

การวัดมูลค่ายุติธรรม

การวัดมูลค่ายุติธรรมมีพื้นฐานคือ การอ้างอิงราคาซื้อขายในตลาด (Quoted Market Prices) ที่มีการซื้อขายคล่อง (Active Market) ซึ่งเป็นตลาดที่รายการธุรกิจสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินเกิดขึ้นด้วยความถี่เพียงพอและปริมาณข้อมูลการกำหนดราคามีให้อย่างต่อเนื่อง (Ongoing Basis) ตัวอย่างเช่น ตลาดหลักทรัพย์ ตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรซึ่งสามารถกำหนดราคากลางของสินค้าได้ เป็นต้น ทั้งนี้ การอ้างอิงราคาตลาดถือเป็นหลักฐานที่ดีที่สุดและน่าเชื่อถือที่สุดของการวัดมูลค่ายุติธรรม เพราะเป็นไปตามกลไกของตลาด ทำให้การกำหนดมูลค่ายุติธรรมมีความเป็นกลางและไม่เป็นปัญหาในการวัดมูลค่า แต่เมื่อสินทรัพย์หรือหนี้สินที่ต้องการวัดมูลค่ายุติธรรมไม่มีราคาตลาดอ้างอิง จึงมีคำถามตามมาว่า จะวัดมูลค่ายุติธรรมอย่างไรให้เหมาะสมและน่าเชื่อถือที่สุด เพราะหากการวัดมูลค่ายุติธรรมขาดความน่าเชื่อถือก็ไม่ทำให้งบการเงินแสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ด้วยเหตุนี้ ประเด็นการวัดมูลค่ายุติธรรมกรณีที่ไม่มีการตลาดอ้างอิง จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุด โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาที่นำมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศไปใช้ เพราะยังไม่สามารถหาตลาดซื้อขายคล่องที่กำหนดราคากลางของสินค้าได้ครอบคลุม

องค์กรผู้นำด้านการกำหนดมาตรฐานการบัญชี ไม่ว่าจะเป็น IASB และ FASB ต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นปัญหาดังกล่าว โดยพยายามพัฒนากรอบแนวคิดและการกำหนดเป็นมาตรฐานการบัญชี เพื่อให้

แนวทางแก่กิจการที่เสนอรายงานว่า ควรวัดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์และหนี้สินอย่างไร เมื่อมาตรฐานการบัญชีกำหนดให้มีการวัดมูลค่ายุติธรรม

ตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนความพยายามดังกล่าวคือ FASB ได้ออก SFAC No.7 Using Cash Flow Information and Present Value in Accounting Measurements เมื่อ ค.ศ. 2000 ซึ่งเป็นแม่บทการบัญชี ฉบับที่ 7 ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้กรอบในการใช้มูลค่าปัจจุบันและข้อมูลกระแสเงินสดเป็นเกณฑ์ในการวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สิน และได้กำหนดหลักการทั่วไปที่จะควบคุมการใช้มูลค่าปัจจุบัน โดยเฉพาะเมื่อกระแสเงินสดในอนาคตและจังหวะเวลาไม่แน่นอน โดยมุ่งให้ความสำคัญใน 3 ประเด็น ดังนี้

(1) แนะนำให้ใช้วิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น (Expected Cash Flow Approach) เพื่อพัฒนาการวัดมูลค่าปัจจุบัน โดยใช้เทคนิคการคิดลดกระแสเงินสดในอนาคตให้เป็นมูลค่าปัจจุบัน เพื่อประมาณมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์และหนี้สิน ซึ่งเป็นวิธีที่มีข้อสมมติที่แน่นอนเกี่ยวกับช่วงของกระแสเงินสดที่เป็นไปได้และความน่าจะเป็นในแต่ละช่วงดังกล่าว

สาเหตุที่ FASB แนะนำให้ใช้วิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพราะเห็นว่า การใช้ข้อสมมติที่สมเหตุสมผลของกิจการเองเกี่ยวกับกระแสเงินสดในอนาคตถือเป็นการประมาณมูลค่ายุติธรรมที่ดีที่สุด (Best Estimation) เมื่อไม่สามารถหาตลาดอ้างอิงได้ โดยเฉพาะกรณีสินทรัพย์และหนี้สินที่ไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินและหนี้สินทางการเงิน (Non-financial Assets and Liabilities) เช่น อสังหาริมทรัพย์เพื่อการลงทุน (Investment Property) และที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ (PPE) ซึ่งประมาณมูลค่ายุติธรรมจากมูลค่าจากการใช้ (Value-in-Use) โดยใช้เทคนิคการคิดลดกระแสเงินสดในอนาคตจากการรับสินทรัพย์ระยะยาวให้เป็นมูลค่าปัจจุบัน แล้วเปรียบเทียบกับมูลค่าตามบัญชีเพื่อทดสอบการด้อยค่าตาม SFAS No.121 Accounting for the Impairment of Long-Lived Assets to be Disposed of (1995)

วิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เป็นวิธีที่ทำให้การคำนวณมูลค่าปัจจุบันมีข้อสมมติที่แน่นอนเมื่อกระแสเงินสดในอนาคตและจังหวะเวลาไม่แน่นอน กล่าวคือ ไม่มีกระแสเงินสดตามสัญญา (Contractual Cash Flow) ซึ่งมีความแน่นอนนั่นเอง โดยให้กรรมสิทธิ์กับกระแสเงินสดในอนาคตที่เป็นไปได้ที่กิจการคาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งใช้ความน่าจะเป็น (Probability, Prob.) เป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยมีการรับความเสี่ยงที่เป็นระบบ (Systematic Risk) เพื่อสะท้อนความไม่แน่นอนของกระแสเงินสดในอนาคต แล้วจึงใช้อัตราดอกเบี้ยที่ไม่มีความเสี่ยง (Risk-Free Rate of Interest) เป็นอัตราคิดลดกระแสเงินสดในอนาคตดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม SFAC No.7 ก็ได้กล่าวถึงวิธีดั้งเดิม (Traditional Approach) ที่ใช้สำหรับการคำนวณมูลค่าปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ได้ดีเมื่อการวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สินมีกระแสเงินสดตามสัญญาซึ่งมีความแน่นอนและเป็นค่าประมาณกระแสเงินสดที่ดีที่สุด ตัวอย่างเช่น การวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สินทางการเงิน อาทิ เงินลงทุนในตราสารหนี้หุ้นกู้ หุ้นกู้ เงินให้กู้ยืม และเงินกู้ยืม เป็นต้น แล้วจึงใช้อัตราดอกเบี้ยที่ปรับด้วยความเสี่ยงที่เป็นระบบที่มีในกระแสเงินสดมาเป็นอัตราคิดลด ซึ่งความแตกต่างระหว่างวิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับวิธีดั้งเดิมสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ดังตารางที่ 1

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้ความน่าจะเป็นในการประมาณกระแสเงินสด เช่น กิจการมีกระแสเงินสดที่อาจเกิดขึ้น (Potential Cash Flows: PCF) ได้แก่ \$1,000 \$2,000 และ \$4,000 ความน่าจะเป็น (Prob.) ที่จะได้รับคือ 15% 55% และ 30% ตามลำดับ กระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น (Expected Cash Flows: ECF) คำนวณได้ดังนี้

Prob.	PCF	ECF
0.15	× \$1,000	= \$150
0.55	× \$2,000	= \$1,100
0.30	× \$4,000	= \$1,200
		= <u>\$2,450</u>

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบระหว่าง วิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น กับ วิธีดั้งเดิม

ประเด็น	วิธีดั้งเดิม (Traditional Approach)	วิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น (Expected Cash Flow Approach)
จะใช้ได้ดีเมื่อกรณี	มีกระแสเงินสดตามสัญญา ซึ่งมีความแน่นอน	ไม่มีกระแสเงินสดตามสัญญา และมีความไม่แน่นอน
การใช้ความน่าจะเป็น (Prob.) ในการประมาณกระแสเงินสด	ไม่ใช้ Prob. เพราะมีกระแสเงินสด ตามสัญญา ซึ่งมีความแน่นอนอยู่แล้ว	ใช้การกระจายความน่าจะเป็นของกระแส เงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
อัตราคิดลด (Discount Rate)	ใช้อัตราดอกเบี้ยที่ปรับด้วยความเสี่ยง ที่มีในกระแสเงินสด	ใช้อัตราดอกเบี้ยที่ไม่มีความเสี่ยง (Risk-Free Rate of Interest)

ที่มา: สุรกิจ, 2548.

เห็นได้ว่า วิธีกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ใช้การกระจายความน่าจะเป็นของกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับจังหวะเวลาของกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเป็นรายเดือนหรือรายปี โดยมีข้อสังเกตคือ ได้กำหนดกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นโดยกระจายความน่าจะเป็นในแต่ละ Prob. ไม่ใช้การกำหนดจากกระแสเงินสดที่มี Prob. สูงที่สุด เช่น \$2,000 ซึ่งมี Prob. สูงที่สุด คือ 55%

สำหรับการควบคุมการใช้มูลค่าปัจจุบันในการวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สิน SFAC No.7 ได้กำหนดหลักการทั่วไปไว้ โดยกระแสเงินสดที่ประมาณขึ้นและอัตราดอกเบี้ย ควรสะท้อนถึงข้อสมมติเกี่ยวกับเหตุการณ์และความไม่แน่นอนในอนาคต ควรมีความสอดคล้องกับราคาจากความลำเอียงและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และควรสะท้อนถึงช่วงของผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ ไม่ใช่เป็นจำนวนที่ต่ำที่สุดหรือสูงที่สุดที่น่าจะเป็น (เป็นตัวอย่างข้างต้น) นอกจากนี้ อัตราดอกเบี้ยที่ใช้คิดลดกระแสเงินสด ก็ควรสะท้อนถึงข้อสมมติที่สอดคล้องกับข้อสมมติที่ใช้ในการประมาณกระแสเงินสดด้วย

(2) การใช้มูลค่าปัจจุบันเป็นตัวแทนของมูลค่ายุติธรรมในการรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก (Present Value at Initial Recognition) และการวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สินใหม่ (Fresh-Start Measurements) ให้มีมูลค่าเป็นปัจจุบันในระยะเวลาต่อมา (Subsequent Measurement)

การรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกนั้น เงินสดและรายการเทียบเท่าเงินสด ผู้ซื้อและผู้ขายต่างเต็มใจจ่ายหรือได้รับจากการซื้อขายในตลาด ถือเป็นตัวแทนของมูลค่ายุติธรรม ดังนั้น การรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกจึงใช้มูลค่ายุติธรรมเป็นราคาทุนสำหรับการวัดมูลค่าเมื่อเริ่มแรก (Initial Measurement) กล่าวได้ว่า ราคาทุน ก็คือ มูลค่ายุติธรรม ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อสินทรัพย์และหนี้สินมีราคาตลาดอ้างอิง การรับรู้เมื่อเริ่มแรกไม่จำเป็นต้องวัดมูลค่าปัจจุบันเพื่อกำหนดราคาทุน เพราะราคาตลาดเป็นตัวแทนของมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดในอนาคตที่ประมาณขึ้น หรือกล่าวได้ว่ามูลค่าปัจจุบัน ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก ก็คือราคาทุนหรือราคาตลาด ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกนั่นเอง เพราะกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตเมื่อคิดลดเป็นมูลค่าปัจจุบันจะเท่ากับราคาทุน ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก ตัวอย่างเช่น เงินให้กู้ยืม และเงินลงทุนในตราสารหนี้หุ้นกู้

SFAC No.7 เห็นว่า ในทางการบัญชี มูลค่ายุติธรรมเป็นการวัดมูลค่าที่ดีที่สุดสำหรับการวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สินใหม่ (Fresh-Start Measurements) ซึ่งเป็นการกำหนดมูลค่าตามบัญชีของสินทรัพย์และหนี้สินใหม่ (New Carrying Amount) โดยไม่เกี่ยวข้องกับมูลค่าก่อนการกำหนดมูลค่าใหม่ ตัวอย่างเช่น SFAS No.115 Accounting for Certain Investments in Debt or Equity

Securities (1993) ซึ่งกำหนดให้วัดมูลค่าใหม่ของเงินลงทุนในหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาด โดยการวัดมูลค่ายุติธรรมจากการอ้างอิงกับราคาตลาด (Mark-to-Market) ในตลาดซื้อขายคล่อง สำหรับการรายงานในแต่ละงวด อีกตัวอย่างเช่น SFAS No.121 Accounting for the Impairment of Long-Lived Assets to be Disposed of (1995) ซึ่งกำหนดให้กิจการวัดมูลค่าตามบัญชีใหม่ของสินทรัพย์ระยะยาวเพื่อทดสอบการด้อยค่าเมื่อมีข้อบ่งชี้ว่าอาจมีการด้อยค่าเกิดขึ้น โดยการเปรียบเทียบมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์กับมูลค่าตามบัญชี หากมูลค่ายุติธรรมต่ำกว่ามูลค่าตามบัญชี แสดงว่าสินทรัพย์เกิดการด้อยค่า ทั้งนี้ การวัดมูลค่ายุติธรรมกำหนดได้จากราคาตลาดอ้างอิง แต่หากไม่สามารถหาราคาตลาดอ้างอิงได้ ให้ประมาณมูลค่ายุติธรรมโดยอาศัยข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถหาได้ในสถานการณ์นั้น เช่น ราคาของสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกัน และใช้เทคนิคการตีราคา (Valuation Techniques) ตัวอย่างของเทคนิคการตีราคา เช่น มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดที่ประมาณขึ้นซึ่งคาดว่าจะได้รับในอนาคต (Present Value of Estimated Expected Future Cash Flows) โดยใช้อัตราคิดลดที่ปรับด้วยความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอ และแบบจำลองในการกำหนดราคาสิทธิเลือกซื้อ (Option-Pricing Models) เป็นต้น

(3) การวัดมูลค่าของหนี้สินเพื่อกำหนดฐานะทางเครดิตของกิจการ (Entity's Credit Standing) หรือสะท้อนภาระผูกพันที่ต้องจ่ายในปัจจุบันนั้นเอง

สำหรับการใช้มูลค่าปัจจุบันในการวัดมูลค่าหนี้สินนั้น มีความแตกต่างกับการวัดมูลค่าของสินทรัพย์ เพราะการใช้มูลค่าปัจจุบันในการประมาณมูลค่ายุติธรรมของหนี้สินมีวัตถุประสงค์เพื่อประมาณมูลค่าของสินทรัพย์ที่ต้องการในขณะนั้นของผู้ถือ (Holder) ตัวอย่างเช่น มูลค่ายุติธรรมของหุ้นกู้ คือ ราคาซื้อขายในตลาดซื้อขายคล่อง หากไม่มีตลาดซื้อขายคล่องอ้างอิง มูลค่ายุติธรรมของหุ้นกู้ของกิจการที่ออกหุ้นกู้ (บันทึกเป็นหนี้สิน) คือ ราคาที่กิจการนั้นเต็มใจที่จะจ่ายเพื่อถือเป็นเงินลงทุนในตราสาร

หนี้ (บันทึกเป็นสินทรัพย์) กล่าวได้ว่า มูลค่ายุติธรรมของหนี้สิน ก็คือ จำนวนเงินที่เจ้าหนี้ (ผู้ถือ) ต้องการในเวลานั้น ซึ่งแสดงให้เห็นฐานะทางเครดิตของลูกหนี้ในขณะนั้นที่มีภาระผูกพันที่ต้องจ่ายต่อเจ้าหนี้

ตัวอย่างเช่น SFAS No.114 Accounting by Creditors for Impairment of a Loan (1993) ซึ่งกำหนดให้เจ้าหนี้ประมาณมูลค่ายุติธรรมของลูกหนี้ที่มีปัญหาโดยใช้เทคนิคการคิดลดกระแสเงินสดในอนาคตด้วยอัตราดอกเบี้ยตามสัญญาเดิม (Original Contract Rate) ให้เป็นมูลค่าปัจจุบัน และอนุญาตให้ใช้มูลค่ายุติธรรมของหลักประกันของลูกหนี้ ดังนั้น มูลค่ายุติธรรมของหนี้สินจึงเป็นจำนวนเงินที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ต่างเต็มใจและยอมรับทั้งสองฝ่ายภายใต้สัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้

นอกจากนี้ออก SFAC No.7 แล้ว FASB ยังได้ออก SFAS No.157 Fair Value Measurements (2006) เพื่อการวัดมูลค่ายุติธรรมให้เป็นมาตรฐานการบัญชีอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ตลอดจนทำให้การวัดมูลค่ายุติธรรมมีความสม่ำเสมอ (Consistency) และสามารถเปรียบเทียบกันได้ (Comparability) เพราะ SFAS ฉบับก่อนๆ มีคำนิยามของมูลค่ายุติธรรมที่แตกต่างกันและแนวทางสำหรับการใช้คำนิยามเหล่านั้นก็มีข้อจำกัด ยิ่งไปกว่านั้น แนวทางดังกล่าวยังกระจัดกระจายไปใน SFAS หลายฉบับที่กำหนดให้มีการวัดมูลค่ายุติธรรม ทำให้เกิดความไม่สม่ำเสมอซึ่งยิ่งทำให้การใช้มาตรฐานการบัญชีมีความซับซ้อน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี มาตรฐานฉบับนี้ได้รวมหลักเกณฑ์ของแนวทางใน SFAC No.7 เข้าไว้ด้วยกัน โดยทำให้ชัดเจนและ/หรือมีการพิจารณาใหม่ แต่ก็ไม่ได้ต้องการปรับปรุง SFAC No.7 แต่อย่างใด

SFAS No.157 ได้ยึดข้อสมมติว่า ผู้มีส่วนร่วมในตลาดจะใช้มูลค่ายุติธรรมในการกำหนดราคาสินทรัพย์หรือหนี้สิน (Market-Based Measurement) ดังนั้น มาตรฐานฉบับนี้จึงได้กำหนดลำดับชั้นของมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Hierarchy) โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกกับข้อมูลที่ป้อนเข้าสู่เทคนิคการตีราคา เพื่อใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรม ซึ่งข้อมูลป้อนเข้า (Inputs) ดังกล่าว มี

พื้นฐานมาจากลักษณะของข้อมูลที่สามารถสังเกตได้ (Observable Inputs) และที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Unobservable Inputs) โดยได้กำหนดไว้ 3 ระดับ ซึ่งพอจะสรุปหลักการที่สำคัญได้ดังนี้

ระดับที่ 1 (Level 1 Inputs) เป็นระดับที่ให้ความสำคัญมากที่สุดเป็นลำดับแรก ซึ่งเป็นระดับที่ใช้ข้อมูลป้อนเข้าที่สามารถสังเกตได้ (Observable Inputs) โดยการอ้างอิงราคา (ไม่ต้องปรับปรุง) ในตลาดซื้อขายคล่องสำหรับสินทรัพย์และหนี้สินที่เหมือนกัน (Identical) ซึ่งกิจการสามารถเข้าถึงได้ในวันที่วัดมูลค่า ระดับนี้ถือว่าการอ้างอิงราคาในตลาดซื้อขายคล่อง จะให้หลักฐานที่น่าเชื่อถือที่สุดของมูลค่ายุติธรรม

ระดับที่ 2 (Level 2 Inputs) ให้ใช้ราคาอ้างอิงอื่นที่นอกเหนือจากการอ้างอิงราคาในระดับที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลป้อนเข้าที่สามารถสังเกตได้ (Observable Inputs) ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม โดยสามารถอ้างอิงราคาได้ดังนี้

2.1 อ้างอิงราคาจากสินทรัพย์หรือหนี้สินที่คล้ายคลึงกัน (Similar) ในตลาดซื้อขายคล่อง

2.2 อ้างอิงราคาจากสินทรัพย์หรือหนี้สินที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ในตลาดที่ไม่ใช่ตลาดซื้อขายคล่อง ซึ่งเป็นตลาดที่รายการธุรกิจสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินมีน้อย ราคาไม่เป็นปัจจุบัน หรือการอ้างอิงราคาตามผันผวนอย่างมาก ไม่ว่าจะนอกเวลาหรือในเวลาของผู้ทำตลาด (เช่น ตลาดตัวแทนซื้อขายบางแห่ง) หรือข้อมูลที่เปิดเผยต่อสาธารณชนมีน้อยหรือไม่เพียงพอ

2.3 ใช้ข้อมูลอื่นนอกเหนือจากราคาอ้างอิง โดยใช้ข้อมูลซึ่งสามารถสังเกตได้โดยตรงสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สิน เช่น อัตราดอกเบี้ย เสือต่อตราผลตอบแทนของตราสารหนี้ (Yield Curve) และความเสี่ยงด้านการให้สินเชื่อ (Credit Risk) เป็นต้น ซึ่งสามารถสังเกตได้โดยทั่วไปในช่วงที่อ้างอิง

2.4 ใช้ข้อมูลซึ่งไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สิน แต่ได้รับข้อมูลที่สำคัญจาก/หรือได้รับการยืนยันโดยข้อมูลตลาดที่สามารถสังเกตได้ ผ่านความ

สัมพันธ์กันหรือโดยวิธีการอื่น (Market-Corroborated Inputs)

อย่างไรก็ดี ข้อมูลป้อนเข้าในระดับที่ 2 นี้ จะแปรปรวน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีความเฉพาะของสินทรัพย์หรือหนี้สิน ซึ่งปัจจัยเหล่านั้น รวมถึงสภาพและ/หรือทำเลที่ตั้งของสินทรัพย์หรือหนี้สิน ขอบเขตที่ข้อมูลป้อนเข้าเกี่ยวข้องกับรายการซึ่งสามารถเปรียบเทียบกันได้ด้วยสินทรัพย์หรือหนี้สิน และปริมาณและระดับของกิจกรรมในตลาดซึ่งข้อมูลป้อนเข้าสามารถสังเกตได้

ระดับที่ 3 (Level 3 Inputs) เป็นระดับที่ให้ความสำคัญน้อยที่สุดเป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งเป็นระดับที่ใช้ข้อมูลป้อนเข้าที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Unobservable Inputs) ดังนั้น จึงต้องใช้ข้อสมมติของกิจการเองเกี่ยวกับข้อสมมติที่ผู้มีส่วนรวมในตลาดจะใช้ในการกำหนดราคาสินทรัพย์หรือหนี้สิน รวมถึงข้อสมมติเกี่ยวกับความเสี่ยงด้วย โดยพิจารณาข้อมูลป้อนเข้าบนพื้นฐานของข้อมูลที่ดีที่สุด (Best Information) ที่สามารถหาได้ในบริบทนั้น ซึ่งอาจรวมถึงข้อมูลของกิจการเอง โดยกิจการอาจต้องปรับปรุงข้อมูลของกิจการเอง ถ้าข้อมูลเกี่ยวกับข้อสมมติของผู้มีส่วนรวมในตลาดมีความสมเหตุสมผลและสามารถหาได้โดยไม่ต้องใช้ความพยายามและต้นทุนที่สูงจนเกินไป

สำหรับการวัดมูลค่ายุติธรรมตามร่างมาตรฐานการบัญชี เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม ของ IASB นั้น มีสาระสำคัญไม่แตกต่างกับ SFAS No.157 แต่อาจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด ซึ่งร่างฉบับนี้ก็กำหนดลำดับชั้นของมูลค่ายุติธรรมไว้ 3 ระดับ เช่นเดียวกับ SFAS No.157 โดยมีสาระสำคัญไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะอยู่ภายใต้โครงการความร่วมมือระหว่าง IASB และ FASB (Convergence Project) ในการร่วมกันพัฒนามาตรฐานการบัญชีในเรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ว่า FASB จะสามารถกำหนด SFAS ในเรื่องนี้ได้สำเร็จก่อนเป็นเจ้าแรก เมื่อ ค.ศ. 2006 ที่ผ่านมา แต่ IASB ก็เชื่อว่า ข้อแตกต่างเหล่านั้นจะมีผลต่อการ

ปรับปรุง IFRS ในเรื่องนี้ให้เหมาะสมกว่า SFAS No.157 ของสหรัฐอเมริกา

ประเด็นที่น่าสนใจของการวัดมูลค่ายุติธรรมตามมาตรฐานการบัญชีไทย

ปัจจุบัน มาตรฐานการบัญชีไทย (Thai Accounting Standards: TAS) ซึ่งรับเอาแม่บทการบัญชีและมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (IFRS) มาใช้ หลายฉบับได้กำหนดให้มีการวัดมูลค่ายุติธรรมโดยได้กำหนดค่านิยามของมูลค่ายุติธรรมไว้ว่า “จำนวนเงินที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงแลกเปลี่ยนสินทรัพย์กัน ในขณะที่ทั้งสองฝ่ายมีความรอบรู้และเต็มใจในการแลกเปลี่ยน และสามารถต่อรองราคากันได้อย่างเป็นอิสระในลักษณะของผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน” จากคำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าไม่ครอบคลุมถึงการวัดมูลค่าหนี้สิน และไม่ได้สะท้อนว่าเป็น “ราคาเข้า” (Entry Price) หรือ “ราคาออก” (Exit Price) นอกจากนี้ ยังใช้คำว่า “จำนวนเงิน” (Amount) ซึ่งแตกต่างกับคำนิยามของ SFAS No.157 และร่างมาตรฐานการบัญชี เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม ของ IASB ที่กำหนดค่านิยามบนพื้นฐานของราคาออก โดยเน้นที่ราคา (Price) ที่จะได้รับเพื่อขายสินทรัพย์หรือราคาที่จะจ่ายคืนเพื่อโอนหนี้สิน (Exit Price) ไม่ใช่ราคาที่จ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งสินทรัพย์หรือราคาที่จะได้รับเพื่อถอนหนี้สิน (Entry Price) ทั้งนี้ เพราะ IASB และ FASB ได้พิจารณาจากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในตลาดซึ่งเป็นผู้ถือสินทรัพย์หรือมีหนี้สิน (Market-Based Measurement)

เมื่อพิจารณาคำนิยามของมูลค่ายุติธรรมตามร่างมาตรฐานการบัญชี เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม ของ IASB ที่จะประกาศใช้ในอนาคต ซึ่งจะมีผลต่อการวัดมูลค่ายุติธรรมตามมาตรฐานการบัญชีไทย มีข้อสังเกตว่ามูลค่ายุติธรรมกำหนดจากราคาออก ไม่ใช่ราคาเข้า ดังนั้น การรีราคาใหม่ (Revaluation) โดยใช้มูลค่ายุติธรรมเป็นแนวทางที่อาจเลือกปฏิบัติตาม TAS ฉบับที่ 32 เรื่อง ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ ซึ่งสามารถกำหนด

มูลค่ายุติธรรมได้จากราคาทุนเปลี่ยนแปลง (Replacement Cost) หักค่าเสื่อมราคาสะสม หากกิจการไม่สมารถหหาราคาตลาดที่ได้จากการประเมินราคาโดยผู้ประเมินราคาอิสระได้ เนื่องจากสินทรัพย์นั้นมีลักษณะเฉพาะเฉพาะ จะไม่มีการซื้อขายกัน หรือไม่มีตลาดรองสำหรับราคาทุนเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อาจต้องถูกยกเลิกไป เพราะราคาทุนเปลี่ยนแปลงถือเป็นราคาเข้า ซึ่งไม่สะท้อนตัวตนของมูลค่ายุติธรรมตามร่างมาตรฐานของ IASB คำถามที่ตามมาคือ หากไม่ใช้ราคาทุนเปลี่ยนแปลงในกรณีนี้แล้ว จะวัดมูลค่ายุติธรรมอย่างไร ซึ่งอาจต้องพิจารณาลำดับขั้นของมูลค่ายุติธรรมตามวรรค 6 ของ IASB โดยกิจการอาจต้องใช้ข้อสมมติของกิจการเอง แล้วพัฒนาข้อมูลป้อนเข้าที่ดีที่ (Level 3 Inputs) ตัวอย่างเช่น กิจการอาจประเมินมูลค่ายุติธรรมจากมูลค่าจากการใช้ (Value-in-Use) โดยใช้เทคนิคการคิดลดกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตจากการใช้สินทรัพย์ให้เป็นมูลค่าปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี เนื่องจากโครงการพัฒนาการวัดมูลค่ายุติธรรมให้เป็นมาตรฐานการบัญชีของ IASB ยังอยู่ระหว่างการรับฟังความคิดเห็น ซึ่งจะปิดรับฟังความคิดเห็นต่อร่างมาตรฐานการบัญชี (Exposure Draft: Fair Value Measurement) ในวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 2009 (พ.ศ. 2552) โดยจะมีการประกาศใช้ในอนาคตหากสมบูรณ์แล้ว ขณะเดียวกัน IASB ก็ต้องปรับปรุง IFRS ที่มีอยู่ ให้สอดคล้องกับการประกาศใช้ IFRS ในเรื่องนี้ด้วย ดังนั้น ประเทศไทยในฐานะที่เป็นผู้นำมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (IFRS) มาใช้ ก็คงต้องเฝ้าติดตามการประกาศใช้ของ IASB ในอนาคต เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นความท้าทายใหม่ของวิชาชีพบัญชีในประเทศไทย เพราะเราคงไม่อาจหลีกเลี่ยงการนำ IFRS มาใช้ แม้จะมีความซับซ้อน หรือแม้บริบทในประเทศจะไม่เอื้อต่อการปฏิบัติ ทั้งนี้ ก็เพื่อยกระดับมาตรฐานการบัญชีไทยให้เทียบเท่าสากล เพราะในปัจจุบันแม้มาตรฐานการบัญชีไทยจะนำ IFRS มาใช้ แต่ก็ยังมีความแตกต่างอยู่ ขณะเดียวกัน ก็ยังไม่ครอบคลุม

IFRS ที่มีอยู่ในอีกหลายเรื่อง ทำให้ยังไม่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้ลงทุนต่างประเทศที่มีต่อคุณภาพของงบการเงินของบริษัทจดทะเบียน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความสามารถในการแข่งขันในยุคโลกาภิวัตน์ทางการเงิน (Financial Globalization) และหากบริษัทจดทะเบียนยังไม่พร้อมและไม่มีการปรับตัวตลาดทุนของไทยก็อาจจะด้อยกว่าประเทศอื่น เช่น ประเทศสิงคโปร์ ซึ่งมีการใช้ IFRS ที่ก้าวหน้าที่สุดในภูมิภาคเอเชีย จีนและฮ่องกง ซึ่งปัจจุบันมีมาตรฐานการบัญชีเป็นที่ยอมรับในระดับสากลแล้ว ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ซึ่งมีนโยบายยกระดับมาตรฐานการบัญชีให้เทียบเท่าสากลภายใน ค.ศ. 2010 (พ.ศ. 2553) เป็นต้น

เนื่องด้วยความตระหนักถึงการยกระดับมาตรฐานการบัญชีไทยให้เทียบเท่าสากล ปัจจุบัน สภาวิชาชีพบัญชีอยู่ระหว่างการทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) และเตรียมออกมาตรฐานการบัญชีอีกหลายฉบับ ซึ่งมาตรฐานการบัญชีส่วนหนึ่งเป็นมาตรฐานการบัญชีใหม่ที่จะนำมาบังคับใช้ในประเทศไทย โดยจะทำให้งบการเงินสะท้อนความเป็นจริงมากขึ้นผ่านการใช้มูลค่ายุติธรรมในการวัดมูลค่า ตัวอย่างเช่น

มาตรฐานการบัญชีในเรื่อง การรับรู้รายการและการวัดมูลค่าของเครื่องมือทางการเงิน (IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement) ซึ่งกำหนดให้วัดมูลค่าของสินทรัพย์ทางการเงินและหนี้สินทางการเงิน (รวมถึงอนุพันธ์ทางการเงิน) ภายหลังการรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกด้วยมูลค่ายุติธรรม โดยได้ให้ลำดับชั้น (Hierarchy) ที่ใช้ในการกำหนดมูลค่ายุติธรรมไว้ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ลำดับที่ 1 หากมีตลาดซื้อขายคล่องรองรับให้อ้างอิงราคาในตลาดซื้อขายคล่อง

ลำดับที่ 2 หากตลาดที่รองรับไม่ใช่ตลาดซื้อขายคล่องให้อ้างอิงมูลค่ายุติธรรมของเครื่องมือทางการเงินอื่นที่เหมือนกัน หรือใช้เทคนิคการตีราคา เช่น การคิดลดกระแสเงินสด การใช้แบบจำลองในการกำหนดราคาสิทธิเลือกซื้อ (Option-Pricing Models) โดยเทคนิคการ

ตีราคาที่ได้รับการยอมรับจะต้องรวมปัจจัยทุกอย่างที่มีส่วนร่วมในตลาดจะนำมาพิจารณาในการกำหนดราคา และจะต้องสอดคล้องกับวิธีการที่ได้รับการยอมรับสำหรับการกำหนดราคาเครื่องมือทางการเงินนั้น

ลำดับที่ 3 หากไม่มีตลาดซื้อขายคล่องรองรับสำหรับตราสารทุน และช่วงของมูลค่ายุติธรรมที่สมเหตุสมผลมีสาระสำคัญและไม่สามารถประมาณการได้จะนำเสนอชื่อถือให้วัดมูลค่าตราสารทุนดังกล่าวด้วยราคาทุนหักค่าเผื่อการต่อค่า

มาตรฐานการบัญชีในเรื่อง อสังหาริมทรัพย์เพื่อการลงทุน (IAS 40 Investment Property) ซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่ถือไว้เพื่อหาประโยชน์จากรายได้ค่าเช่าหรือจากการเพิ่มมูลค่า หรือทั้งสองอย่าง ตัวอย่างเช่น ที่ดินที่ถือไว้ในระยะยาวเพื่อเก็งกำไร อาคารที่มีไว้ให้เช่า เป็นต้น มาตรฐานฉบับนี้ กำหนดให้สามารถเลือกวัดมูลค่าภายใต้การรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก ได้ 2 วิธี คือ วิธีมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Model) และวิธีราคาทุน (Cost Model) โดยให้เลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งสำหรับอสังหาริมทรัพย์ทั้งหมดของกิจการและให้ใช้อย่างสม่ำเสมอจนกว่าจะจำหน่าย ทั้งนี้ สามารถเปลี่ยนวิธีได้ หากจะทำให้การแสดงรายการมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนจากวิธีมูลค่ายุติธรรมมาเป็นวิธีราคาทุน ก็ไม่ควรจะเกิดขึ้น (ไม่เหมาะสม)

หลักฐานที่ดีที่สุดของมูลค่ายุติธรรมตามมาตรฐานฉบับนี้คือ ราคาปัจจุบันในตลาดซื้อขายคล่องสำหรับอสังหาริมทรัพย์ที่คล้ายคลึงกันทั้งสภาพและทำเลที่ตั้ง และเงื่อนไขที่คล้ายคลึงกันของสัญญาเช่าหรือสัญญาอื่นๆ อย่างไรก็ตาม หากไม่มีข้อมูลดังกล่าว อาจต้องพิจารณาจากราคาปัจจุบันของอสังหาริมทรัพย์ที่มีลักษณะหรือมีสภาพที่แตกต่างกัน หรืออาจพิจารณาจากราคาล่าสุดในตลาดที่มีระดับการซื้อขายคล่องที่ลดลง (Less Active Markets) โดยปรับปรุงให้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในสภาพเชิงเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังสามารถใช้การคิดลดกระแสเงินสดในอนาคตที่ประมาณขึ้นได้อย่างน่าเชื่อถือ

อนึ่ง มีข้อสังเกตคือ หากประเทศไทยมีการประกาศใช้มาตรฐานการบัญชีในเรื่อง อสังหาริมทรัพย์เพื่อการลงทุน จะส่งผลให้กิจการต้องจัดประเภทรายการใหม่ ซึ่งเดิมอสังหาริมทรัพย์เพื่อการลงทุนถูกแสดงรวมไว้กับรายการที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ เพราะคำนิยามของที่ดิน อาคารและอุปกรณ์นั้นครอบคลุมถึงสินทรัพย์ที่มีตัวตนที่มีไว้เพื่อให้เช่าด้วย ดังนั้น อาจต้องแก้ไขคำนิยามของที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ตาม TAS No.32 ด้วย นอกจากนี้ การที่มาตรฐานฉบับนี้ให้ทางเลือกในการวัดมูลค่าไว้ ย่อมมีแนวโน้มที่กิจการส่วนใหญ่จะเลือกใช้วิธีราคาทุน เพราะเป็นวิธีที่สะดวกและง่ายกว่า หากเป็นเช่นนั้น การทำงบการเงินสะท้อนความเป็นจริงมากขึ้นผ่านการใช้มูลค่ายุติธรรมในการวัดมูลค่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อการลงทุน ก็อาจไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากกิจการมีอสังหาริมทรัพย์เพื่อการลงทุนในจำนวนเงินที่เป็นสาระสำคัญต้องບดุล อย่างไรก็ตาม แม้มาตรฐานฉบับนี้จะเปิดทางเลือกไว้ให้ กิจการควรพิจารณาความมีสาระสำคัญ (Materiality) ตามแม่บทการบัญชีด้วย โดยหากอสังหาริมทรัพย์เพื่อการลงทุนมีจำนวนเงินที่ไม่เป็นสาระสำคัญต้องບดุล ก็อาจเลือกใช้วิธีราคาทุนได้ แต่หากมีจำนวนเงินที่มีสาระสำคัญต้องບดุล การเลือกใช้วิธีราคาทุนคงไม่เหมาะสม

และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ มาตรฐานการบัญชีในเรื่อง เกษตรกรรม (IAS 41 Agriculture) ซึ่งบังคับให้เมื่อมีการรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกและ ณ วันที่ในงบดุลในระยะเวลาดต่อมา ให้วัดมูลค่าสินทรัพย์ชีววิทยา (Biological Assets) ซึ่งเป็นสัตว์หรือพืชมีชีวิต (เช่น โคเนื้อ ต้นส้ม) ด้วยมูลค่ายุติธรรมหักด้วยประมาณการต้นทุน ณ จุดขาย เว้นแต่ไม่สามารถวัดมูลค่ายุติธรรมได้อย่างน่าเชื่อถือ ขณะเดียวกัน ก็ให้วัดมูลค่าผลิตผลทางการเกษตร (Agricultural Produce) เช่น น้านม ผลส้ม ที่เก็บเกี่ยวได้จากสินทรัพย์ชีววิทยา ด้วยมูลค่ายุติธรรม (ณ จุดที่มีการเก็บเกี่ยว) หักด้วยประมาณการต้นทุน ณ จุดขาย โดยสามารถวัดมูลค่ายุติธรรมได้โดยการอ้างอิงราคาในตลาด

ซื้อขายคล่อง แต่หากไม่มีตลาดซื้อขายคล่อง จะรับสามารถใช้การกำหนดราคาจากตลาด (Market-Determined Price) เช่น การอ้างอิงราคาตลาดล่าสุดของสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวข้องกัน อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถกำหนดราคาจากตลาดได้อย่างน่าเชื่อถือ ให้ใช้การคิดลดกระแสเงินสดสุทธิที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการใช้สินทรัพย์ให้เป็นมูลค่าปัจจุบัน ในบางกรณี ต้นทุนคือตัวบ่งชี้ถึงมูลค่ายุติธรรม หากภาวะปรุปรุเชิงชีวสาร (เช่น การเจริญเติบโต การขยายพันธุ์ การให้ผลผลิต) เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย หรือผลระยะที่มีต่อราคาไม่คาดว่าจะมีสาระสำคัญ และหากกิจการทำสัญญาซื้อขายสินทรัพย์ชีวสารไว้ล่วงหน้า กรณีนี้ไม่ต้องปรับปรุงมูลค่ายุติธรรมเพื่อสะท้อนราคาที่เป็นจริง เนื่องจากการส่งมอบจะเกิดขึ้นในอนาคต และมูลค่ายุติธรรมถูกกำหนดจากราคาตลาดอ้างอิงในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า การวัดมูลค่ายุติธรรมนั้นมีความยุ่งยากในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่ไม่มีตลาดซื้อขายคล่องรองรับ การวัดมูลค่ายุติธรรมให้น่าเชื่อถือจึงเป็นความท้าทายของวิชาชีพบัญชีไทยในปัจจุบัน อีกทั้งสภาพแวดล้อมของประเทศยังไม่พร้อมที่จะรองรับการนำมาใช้ เพราะประเทศไทยยังไม่สามารถหาตลาดที่กำหนดราคากลางของสินค้าได้ครอบคลุมเหมือนต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย (Agricultural Futures Exchange of Thailand: AFET) ซึ่งแม้จะมีคุณสมบัติที่เป็นตลาดซื้อขายคล่อง แต่ก็มีสินค้าที่ซื้อขายเพียงไม่กี่ประเภท เป็นต้น และเพื่อเป็นการรองรับการประกาศใช้มาตรฐานการบัญชีไทยที่เกี่ยวข้องกับการวัดมูลค่ายุติธรรมในอนาคต ตลอดจนการประกาศใช้ IFRS ในเรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม ของ IASB ในอนาคต บทความนี้ขอร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมความพร้อมดังกล่าว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวัดมูลค่ายุติธรรม

สรุป

การวัดมูลค่าสินทรัพย์และหนี้สินในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนจากการใช้ราคาทุนเดิมมาเป็นมูลค่ายุติธรรม เพราะมูลค่ายุติธรรมจะให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจมากกว่า อย่างไรก็ตาม การวัดมูลค่ายุติธรรมให้น่าเชื่อถือนั้นเป็นสิ่งสำคัญและท้าทาย โดยเฉพาะกรณีที่ไม่มีตลาดซื้อขายคล่องรองรับ เนื่องด้วยความตระหนักถึงประเด็นดังกล่าว คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (IASB) และคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการบัญชีของประเทศสหรัฐอเมริกา (FASB) จึงได้ประสานความร่วมมือกันภายใต้โครงการพัฒนามาตรฐานการบัญชีในเรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม เพื่อให้การวัดมูลค่ายุติธรรมมีความเป็นมาตรฐาน มีความสม่ำเสมอภายใต้คำนิยามและแนวทางเดียวกัน พร้อมทั้งให้แนวทางในการวัดมูลค่ายุติธรรมในกรณีที่มาตรฐานการบัญชีฉบับอื่นกำหนดให้มีการวัดมูลค่ายุติธรรม โดยได้กำหนดลำดับชั้นของมูลค่ายุติธรรมไว้ 3 ระดับ ซึ่งเรียงตามลำดับความสำคัญ จากมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุด โดยระดับที่ 1 ให้อ้างอิงราคาในตลาดซื้อขายคล่อง ซึ่งสามารถสังเกตได้ ระดับที่ 2 ให้อ้างอิงราคาอื่น (นอกเหนือจากระดับที่ 1) ที่สามารถสังเกตได้ ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม และระดับที่ 3 ซึ่งเป็นระดับที่ใช้

ข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้ จึงต้องอาศัยข้อสมมติของกิจการเอง โดยพัฒนาบนพื้นฐานของข้อมูลที่ตีพิมพ์ที่สามารถหาได้ในสถานการณ์นั้น ยิ่งไปกว่านั้น FASB ยังได้กำหนดแม่บทการบัญชีเพื่อให้แนวทางในการใช้มูลค่ายุติธรรมในปัจจุบันและข้อมูลกระแสเงินสดเป็นเกณฑ์ในการประมาณมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์และหนี้สินในกรณีที่ไม่มีราคาตลาดอ้างอิง โดยแนะนำให้ใช้วิธีการประเมินมูลค่าที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีที่มีข้อสมมติที่เกี่ยวเนื่องกับช่วงของกระแสเงินสดที่เป็นไปได้และความน่าจะเป็นในแต่ละช่วงดังกล่าว

ประเทศไทยในฐานะที่เป็นผู้นำมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (IFRS) มาใช้ คงไม่อาจหลีกเลี่ยงการประกาศใช้ IFRS เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม ในอนาคต แม้จะมีความซับซ้อน หรือแม้สภาพแวดล้อมในประเทศจะยังไม่พร้อมต่อการปฏิบัติ การวัดมูลค่ายุติธรรมให้เชื่อถือได้ ก็จะเป็นความท้าทายของวิชาชีพบัญชีไทยในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ก็เพื่อยกระดับมาตรฐานการบัญชีไทยให้เทียบเท่าสากลและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันในยุคโลกาภิวัตน์ทางการเงินที่ตลาดทุนทั่วโลกได้มีการเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่ง

บรรณานุกรม

- ฐานเศรษฐกิจ. (2550), “มาตรฐานบัญชีไทยดกชั้นสากล + ไพร์ชวอเตอร์เฮาส์ฯ กระทั่งประกาศใช้ของใหม่อีก 28 ฉบับ”, แหล่งที่มา: <http://www.thannews.th.com/detailNews.php?id=T1322631&issue=2432> (6 มิถุนายน 2552).
- สุรกิจ คำวงศ์ปิ่น. 2548, การศึกษาเปรียบเทียบแม่บทการบัญชีตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปของประเทศไทย กับประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศสหรัฐอเมริกา, การค้นคว้าแบบอิสระ บัณฑิตมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. (2546), มาตรฐานการบัญชีของไทย ฉบับรวมเล่ม (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) เล่ม 1, บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด, กรุงเทพฯ.
- Deloitte Touche Tohmatsu IAS Plus. (n.d.), “IASB Agenda Project, Fair Value Measurement”, Available from: <http://www.iasplus.com/agenda/fairvalue.htm> (2009, May 20).
- Deloitte Touche Tohmatsu IAS Plus. (n.d.), “Summaries of International Financial Reporting Standards”, Available from: <http://www.iasplus.com/standard/standard.htm> (2009, June 6).
- Financial Accounting Standards Board. (2006), “Statement of Financial Accounting Standards No. 157, Fair Value Measurements”, Available from: <http://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/SectionPage&cid=1218220137031> (2009, May 22).
- Financial Accounting Standards Board. 2000, **Statements of Financial Accounting Concepts**, John Wiley & Sons, Connecticut.
- International Accounting Standards Board. (2009). “Exposure Draft Fair Value Measurement”, Available from: http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/C4096A25F836401D-8E2E-9286B194798E/0/EDFairValueMeasurement_website.pdf (2009, May 20).
- Meeting, David T.; Luecke, Randall W.; and Garceau, Linda. (2001), “Future Cash Flow Measurements”, *Journal of Accountancy*, October, Available from: <http://www.aicpa.org/pubs/jofa/oct2001/meeting.htm> (19 November, 2003).
- WebCPA Staff. (2009), “IASB Tries to Simplify Fair Value Measurement”, Available from: <http://www.webcpa.com/news/IASB-Fair-Value-Measurement-50657-1.html> (2009, June 2).

UJAP